

ПОЕТИЧНА ТЕМАТИКА В ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

У статті висвітлюється вплив поезії на розвиток хореографічного мистецтва. Поетичний твір як стимул, що надихає балетмейстера на постановку хореографічного твору. Автор акцентує увагу на одному з досягнень хореографії – створенні самостійних концертних номерів, хореографічних композицій, балетних вистав на поетичну тематику. Розглядається взаємозв'язок хореографічного мистецтва з поезією.

Ключові слова: хореографія, поезія, мистецтво, балетмейстер, драматургія, розмовна та танцювальна мова.

The article highlights the influence of poetry on the development of choreographic art. A poetic work serves as a stimulus that inspires the choreographer to stage a dance piece. The author emphasizes one of the achievements of choreography - the creation of independent concert numbers, choreographic compositions, ballet performances on poetic themes. The interrelation between choreographic art and poetry is explored.

Key words: choreography, poetry, art, ballet master, dramaturgy, spoken and dance language.

Творчу діяльність балетмейстера неможливо уявити без постійного пошуку та відбору нових тем, їх ідей на значимість свідчать про його зрілість, світогляд та громадянську позицію. Народження нового хореографічного твору, співзвучного нашій епосі – процес багатогранний, до якого необхідно докласти велику кількість зусиль у творчих шуканнях. Однією з головних частин у низці художніх комунікацій необхідних для створення танцю, хореографічної сцени, вистави, можна вважати комунікацію хореографа з літературним твором.

У хореографічному мистецтві завжди досить активно використовувалися окремі образи, сюжети з літературних творів та драматургія художнього твору. Відомих діячів хореографічного мистецтва завжди вабили образи, створені видатними письменниками та поетами. Ще на початку свого розвитку, балет, як самостійний вид мистецтва спирався на прозаїчні художні твори, а ще більше на поезію. Танець висловлює ті відтінки почуттів, які не доступні слову. Поезія мала значний вплив на становлення балету та хореографічного мистецтва в цілому. В балетних спектаклях часто-густо використовувалася драматургія літературних сюжетів. Балет навчався у драми.

Зміст хореографічного твору розкривається через виразні засоби, до яких належать: жести, пантоміма, хореографічний текст; мізансцена та малюнок; фабула, сюжет, події та музика.

Танець це один з видів мистецтва, що в постійному розвитку. Він виражає

не тільки емоційний стан, але й дію. Важко уявити собі танець без виразних рухів, пластики людського тіла, які є невичерпними. Танець, як хореографічний номер, може бути поставлений для одного виконавця, в такому випадку розгортається лінія поведінки одного героя, розвивається тільки один образ. Набагато складніше створювати хореографічний діалог, де в органічному взаємозв'язку в умовах взаємодії розвивають власні характери два образи, діючи кожен по-своєму. І ще складніше працювати з великою кількістю учасників над створенням дієвого танцю, коли важливо не порушуючи єдності всієї композиції загалом зберегти характери кожного героя. Ця складна робота потребує великої професійної майстерності.

Танцювальний твір являє собою основу всього хореографічного дійства. Драматургія хореографічного твору містить у собі риси, наближені як до музичної драматургії так і до драматичного театру. Саме через драматургію танець поєднується як з театром так і з літературою. Сценарій хореографічного твору уявляє собою не тільки театральнo-хореографічне явище, але й літературне. Досить часто в основу сценарію лягають поетичних творів, тому тут наочно розглядається взаємозв'язок з поезією.

Якщо хореографічний твір, в основу якого покладено поезію, не відповідає задуму поета, то причина, скоріше за все, полягає в тому, що автор балетного сценарію не зміг знайти рішення, адекватного першоджерелу. Навіть якщо зазначено, що балет створено лише за мотивами поетичного твору, він має зберегти його ідею, особливості розвитку дії, характери героїв. У світі хореографічного мистецтва не так багато яскравих та вдалих танцювальних постановок, створених на поетичну тематику.

На відміну від драматичної трагедії другорядні деталі в балеті відходять на другий план, а події зближуються і танець висвітлює ті відтінки почуттів, які не доступні слову. Танцювальні вистави не повинні бути спрощеною ілюстрацією поезії, це самостійне прочитання, відкриття своєї власної творчої теми. Вплив поезії на хореографічне мистецтво є досить суттєвим.

Створення балетних вистав на основі відомих поетичних творів збагатило танцювальне мистецтво і стало одним із його найважливіших досягнень. Танець втілює літературну думку опосередковано: по-перше, танець передає думку через почуття, що прямо відбито в різній танцювальнo-пластичній мові; по-друге, танець висвітлює думку через життєві ситуації та конфлікти (через драматургію), укладені в хореографічній дії. Драматургію варто роздивлятися як один із художніх засобів створення і подання змісту сценічного танцювального твору.

Будь-яка обрана балетмейстером тема потребує сценічного втілення в образах. Образи, створені уявою хореографа-драматурга та записані у партитурі, надалі перекладаються автором на виконавців у системі мови хореографічного мистецтва. Засобами обробки життєвого матеріалу є поетичні, літературні прийоми: метафора, порівняння, епітет, метонімія, літота та ін.

Форма та зміст хореографічного твору завжди перебувають у єдності, викликаючи в уяві тисячі асоціацій, народжуючи красу, яка живе і буває вічно нова і вічно стара, і думаєш, чи може бути художником балетмейстер, який не вміє мислити асоціативно.

Форма – це видимість внутрішньої сутності явища. Пошуки взаємної відповідності форми та змісту досягаються ступенем обдарованості, світогляду, освіченості та пристрасності натури автора у досягненні мети. Перейнятися ідеєю, темою, полюбити її, освоїти внутрішньо - це ще не означає освоїти художні методи та втілити сюжетну лінію сценічно.

Будь-яке хореографічне полотно, кожна сценічна танцювальна композиція поєднує в собі енергетику різних творчих пошуків, наведених хореографом-драматургом до єдиного «знаменника», стилю:

- епохи (часу);
- ідеї, теми;
- музичного оформлення;
- знакової системи, мови образів виконавців;
- чуттєвого мислення автора, сценографії;
- естетики твору загалом.

Отже, танцювальна мова хореографії, як і розмовна а та літературна, складається з фраз, в які вкладається найважливіше. Якщо є танцювальна мова, то, вона є і текстом хореографічного твору. Для повноцінної творчої діяльності хореографу необхідно постійно відкривати світ справжнього мистецтва, звертатися до шедеврів минулого, розширюючи, в такий спосіб, свій кругозір. Тільки глибоке значення хореографічної спадщини та розуміння його цінності здатне сформувавши ту основу, на якій можлива творчість професійно грамотного балетмейстера. Досягнення великих майстрів балету в плані створення форми хореографічного твору, вдосконалення специфічних виразних засобів найчастіше залишаються поза увагою постановників-початківців, особливо в аматорських колективах.

Українські балетмейстери досить часто звертаються у своїх роботах до поетичних творів. Вірші видатних українських поетів (Т.Г. Шевченка, Лесі Українки, Ліни Костенко та інших) стають сюжетом для танцювальних постановок.

Сучасну українську культуру і мистецтво неможливо уявити без імені Тараса Григоровича Шевченка, яке відомо у всьому світі. Не можливо навіть уявити світові надбання культури і мистецтва без творчості Великого Кобзаря. В наш час ми не знайдемо жодного українця, який би не знав хоча б маленького вірша або уривка з твору Т.Г. Шевченка.

Деякі відомі балетмейстери отримали творче натхнення від поезії Великого Кобзаря. Але необхідно зазначити, що балетний театр у міру об'єктивних і суб'єктивних причин мало використовував твори поета для сюжетів хореографічних вистав, на відміну від драматичного театру. Варто

відзначити хореографічні постановки в цьому напрямку таких балетмейстерів, як: Галини Березової, Євгена Вігілева, Вахтанга Вронського, Германа Ісупова, Роберта Візіренко-Клявіна, Анатолія Шекери, Олександр Плахотнюка.

У відомому героїко-романтичному балеті «Лілея» Костянтина Данькевича в постановці Галини Березової, були синтезовані класичний й український народний танець. Лібретист Всеволод Чаговець в основу літературного сценарію балетної вистави поклав твори Т. Г. Шевченка «Лілея», «Сліпий», «Русалки», «Утоплена», «Марина», «Княжна», «Відьма».

До поеми Т.Г. Шевченка «Відьма» у своїх творчих пошуках звернувся львівський балетмейстер Анатолій Шекера під час роботи над експериментальною балетною постановкою трилогії «Досвітні вогні», яку було реалізовано разом з Михайлом Заславським на сцені Львівського театру опери і балету.

Своєю поетичністю та нереальністю образної структури, філософськими узагальненнями виявилася близькою до балетного театру творчість Лесі Українки. Найчастіше успіх балетних постановок залежав від того, наскільки точно балетмейстер відображав драматургічну структуру творів та не вдавався до прямого перекладення літературної мови на мову танцю, та наскільки творчо осмислював поетику слова у хореографічних образах. Найбільш популярною серед творів Лесі Українки для балетних постановок стала драма-феєрія «Лісова пісня» М. Скорульського. Вперше цю постановку здійснив С. Сергєєв ще у 1946 році. З усіх численних балетних постановок цього твору (Н. Скорульська, Є.Хасянова, А. Пантикін, В. Ковтун, В. Литвинов та ін.) вважається найкращою інтерпретація В. Вронського (1958 р.) через найбільше наближення до ідейно-філософського змісту твору Лесі Українки, збереження його композиційно-архітектонічної цілісності; психологічну переконливість образів та симфонізацію хореографії. Не такими популярними, але значущими для розвитку українського балетного театру стали вистави «Камінний господар» В.Губаренка (1969) та «Досвітні вогні» Л. Дичко (1967) (перша – за однойменною драмою Лесі Українки, а друга – за однойменним віршем). Обидві ці балетні вистави вперше були поставлені А. Шекерою.

Як і всі види мистецтв, мистецтво танцю постійно розвивається, оновлюючись складнішими формами. Народжуються нові великі балетмейстери, а на сцену приходять свіжі сили молодих та талановитих виконавців. Приплив у хореографію нових літературних сюжетів, образів породжує безліч проблем. Як показує практика: удача приходить тоді, коли перетин танцю з художньою літературою дає щось з погляду хореографії, нове, самостійне і водночас впізнаване і правдиве з погляду літературного першоджерела.

Для хореографії наших днів у її взаєминах із поезією найбільш властиві такі поняття як вільна фантазія, версія. Танець може передати головний драматичний конфлікт літературного твору, його ідею та образність.

Балетмейстер прагне дати його власне прочитання, висунути свою концепцію. Однак художні втрати в хореографічній версії часом бувають такі великі, що зводять нанівець найсмівливіші задуми. В окремих випадках танець стає надто самостійним твором і втрачає будь-який зв'язок з літературною основою.

Щоб у пластиці танцю достовірно втілити тему, ідею, образи без художньої шкоди, хореографічний вигадка має виконати основне своє призначення: розкриття змісту літературного твору в глибинному осягненні, бути оригінальним. Зазвичай це відбувається коли балетмейстер створює яскравий хореографічний образ. Це передбачає неспрошені стосунки з текстом художньої літератури.

Хореографії в повному обсязі доступне пряме втілення літературного сюжету, що полягає у словесному тексті. Є літературні твори, для хореографії більш сприятливі і несприятливі. Проте, балетній виставі можуть бути доступні будь-які ідеї, які стосуються сенсу життя. Ув'язнені у літературі лише тоді, коли балет, зберігаючи основний образний конфлікт і враховуючи слово, водночас, не переказує літературний сюжет і намагається підмінити собою слова, роблячи його незалежним твором. У цьому плані будь-який літературний твір може стимулювати та надихати балетмейстера на постановку нового хореографічного твору.

Отже, вплив поезії на розвиток хореографічного мистецтва є досить потужним, оскільки це збагачує світ танцю. Створення балетних спектаклів, хореографічних композицій та самостійних концертних номерів на поетичну тематику – одне із найбільших досягнень хореографії.

Збагачення та удосконалення балетмейстерського мистецтва спостерігається у творчому поєднанні із спорідненими музами та у співдії із іншими мистецтвами, де хореографія робить плідний внесок у розвиток такої співпраці, не розчиняючись в них, а зберігаючи свою ідентичність. Найкращим хореографічним творам притаманна художня цілісність, в основу якої покладено принцип єдності мистецтв. У такому поєднанні складаються засоби та форми танцювально-пластичної дії, що дозволяють створювати такі хореографічні твори, які є пропорційними визначним досягненням інших мистецтв. Запорука успіхів хореографічного мистецтва в освоєнні та розвитку досвіду хореографічних постановок на поетичну тематику.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арістотель. Про мистецтво поезії. - М: ГІГЛ, 1957.
2. Паламарчук О. Музичні вистави Львівських театрів (1779-2001) / О.Паламарчук. - Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. - 448 с.
3. Плахотнюк О. Творчість Тараса Шевченка на балетній сцені. – Львів. Вісник Львівського університету. Серія мист-во. 2014. Вип. 15. С. 171–176
4. Станішевський, Ю.О. Балетний театр України: 225 років історії / Юрій Станішевський. - Київ : Музична Україна, 2003.

5. Львівський національний академічний театр опери та балету ім. Соломії Крушельницької : офіційний сайт. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http:// opera.lviv.ua/ua/](http://opera.lviv.ua/ua/)

Науковий керівник доцент Васяк В.А.